

UDK 811.163.4(497.16)(091)

Stručni rad

Čedomir DRAŠKOVIĆ (Cetinje)

Matica crnogorska

BEZ MORALNOSTI NEMA REALNOSTI

**Ili zašto je nastala knjiga Adnana Čirgića:
Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti. – Podgorica, Institut za
crnogorski jezik i književnost i Matica crnogorska, 2011; str. 209.
(uporedo objavljena i na engleskome jeziku)**

Ovaj tekst osvrt je na knjigu *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* dr Adnana Čirgića. Autor donosi pregled kulturnih i posebno vaspitno-obrazovnih prilika u Crnoj Gori od sredine XIX vijeka do danas, naglašavajući uticaj importovanih ideologija kao kočnicu duhovnoga, kulturnog i nacionalnoga razvoja. U svijetlu tih činjenica, autor apostrofira značaj pojave Čirgićeve knjige kao vrijednoga doprinosa demistifikaciji istorijskih zabluda i afirmaciji naučne istine.

Ključne riječi: *Adnan Čirgić, montenegristika, crnogorski jezik, crnogorska kultura*

Protiv raznih istorijskih obmana, naivnih i davno kičerajski romantizovanih iluzija – u stvari odurnih političkih podvala i uporno pratećih im manipulacija..., pa potom nemilosrdnih personalnih i institucionalnih kleveta za protagoniste drukčijega mišljenja (koje vremenom rezultiraju kao prekrivni korov tih dirigovanih „ključara“ i uzurpatora istine) – moguće se uspješno boriti jedino zdravom simbiozom moralnosti i stručnosti. S tim u vezi odavno je poznata verzija priče o „naučnicima koji se ponašaju poput kljukanih gusaka: koji bukvalno preuzimaju i (uslovno rečeno) živo gutaju sve ono što im je namijenjeno“, a da ništa pritom valjano ne probave... Dakle, bez prirodnoga i procesnoga apsorbovanja „materijala“ – suštinski se čini nasilje nad spontanim tokom događaja. Takva forsirana društvena realnost daje prinose, ali danajske. Postiže se kvantitet na uštrb kvaliteta: važna je, dakle, prohodnost ideje, odnosno ideologije a ne briga o istini – kao osnovnome kvalitetu života! Dugoročne posljedice takvih odnosa u kulturi, nauci i obrazovanju

veoma su složene i štetne, i vraćaju se (prije ili poslije) kao bumerang. Od svega je najtragičnije što se takvim devijantnim ponašanjem – krivotvorenjem i dugoročnim samoobmanjivanjem, radi licemjernoga podilaženja sopstvenoj javnosti – adekvatno zasniva proces vaspitanja i obrazovanja, koji bi trebalo da bude prioritetni nosilac i realni garant izvjesne budućnosti – a ne ishodište opasnih istorijskih strasti i nacionalnih frustracija! Za razliku od takvoga dominantnog stanja *racia*, pojedini autori nas povremeno obrađuju svojim radom – djelima iz drugoga stvaralačkog korpusa: rezultatima koji se procesno nameću iz moralnoga konteksta kulturnoistorijskog prosuđivanja, i pratećeg analičko-kritičkoga prosijavanja i zaključivanja. Takvom doživljavam knjigu o kojoj je riječ: *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* dr Adnana Čirgića.

Politička kontaminacija i vaspitno-obrazovno dezavuisanje Crne Gore

Autentično je zapisano da su 1841. godine Cetinje i Njegoša posetili Ljudevit Gaj, Vuk St. Karadžić i Antun Mažuranić (brat poznatijega Ivana Mažuranića) – s osnovnom namjerom da upoznaju „razne dijalekte ilirskoga jezika“. U Beču, devet godina kasnije – u naletu romantičarske ekstaze u politici i književnostima na južnoslovenskim prostorima – Srbi Vuk Karadžić i Đuro Daničić, Hrvati Ivan Kukuljević, Ivan Mažuranić, Dimitrije Demetar i drugi, zatim Slovenac Fran Miklošič, ostvarili su Bečki književni dogovor, između ostaloga – o jednom jeziku južnoslovenskom. Turbulentni politički iluzionizam toga vremena povukao ih je čak ka razmišljanju o jednome jeziku i jednoj književnosti, za opet (u slobodarskome transu okupljani) jedan narod – ali, ipak, troimeni: Srbe, Hrvate i Slovence... No, i pored toga, kad su trebali da potpuno uobliče strukturu Bečkoga dogovora, jedino se nijesu mogli dogovoriti o nazivu jezika. Naziv „ilirski“ nije odgovarao revolucionarnim srpskim nacionalistima, a termin „srpski“ bio je očigledno stran i neprihvatljiv nosiocima Ilirskoga kulturnog preporoda u Hrvatskoj i Sloveniji.

No u duhu jasno proklamovanoga i publikovanoga kulturno-političkog manifesta „Srbi svi i svuda“, Karadžić krstari Balkanskim poluostrvom i neumorno istražuje, bira i sabira, preuzima, konstituše i reformiše usahlu srpsku kulturu: skuplja i objavljuje narodne pjesme i pripovijetke, poslovice, zagonetke, zatim „piše istorijska svedočanstva“ (!?), i – u duhu njegove monogenetske teorije štokavskoga srpstva (jedan narod – jedan jezik, prvobitno tu računajući i Bugare!) stvara novosistemiški srpski jezik, adekvatno se baveći najširim kontekstom „srpske“ etnografije... Još kad je Đ. Daničić objavio afirmativni tekst podrške „Vukov rat za srpski jezik i pravopis“ – za srpsku kulturu i nauku (ali i u širim relacijama) to je bila presudna potvrda i javna inauguracija Karadžićevih reformi.

S tim u vezi sve što je kasnije dolazilo na tom fonu od zvaničnoga Beograda objeručke je prihvatano. Npr. godine 1890. u nastavcima prenosi *Glas Crnogorca* i (još uporedo) cetinjski časopis *Nova Zeta* – tekst beogradskoga profesora i „odličnoga književnika“ Jovana Boškovića (koji je bio štampan kao predgovor Gundulićeve „Osmanu“), đe se između ostaloga kaže: „Kad se prosveta na jednom kraju našeg naroda stade gasiti, na drugome, iako malenom nastaje i rascvjeta se nova kultura. Spljet, Hvar i osobito Dubrovnik bjehu gotovo u isto doba, na izmaku 15-oga vijeka, središte te nove kulture na narodnom jeziku. Od razrječja (dijalekata) jedni izabraše ikavsko čakavsko i, upravo jugozapadni ogranak takozvanoga 'južnog' govora srpskog“... Taj tekst očekivano je protkan i drugim velikosrpskim apetitima, i sintagmama tipa „srpska narodna država“, „srpsko carstvo“, „srpsko primorje“, pa čak i takvim političkim zaumnostima, kao npr. „srpsko-bugarsko carstvo“, „južno-slovenska Skandinavija“ i sl.

Osvrnimo se kako su Crnogorci zvanično vaspitavani i obrazovani – u dugome kontinuitetu izgubljenih generacija XIX i XX vijeka, počev recimo od „Srpskog bukvara radi učenja mladeži crkovnome i građanskome čitanju“ iz 1833. godine, u kojemu se još govori o srpskoj istoriji od Nemanje do Kosovskoga boja (s nekoliko deseteračkih pjesama u prilogu). Dalje, po sličnom konceptu sadržaja i načinu rada srpskih i ruskih udžbenika i nastavnika izvanjaca u prvoj fazi rada, sljeduju kasniji školski udžbenici i prosvjetni radnici crnogorskoga porijekla. To je bio snažan kontinuitet negiranja crnogorskoga identiteta i glorifikovanja srpske kulture i tzv. srpske prošlosti Crne Gore – od čega je vrvilo na sve strane. „Jadransko more je od starine srpsko more, srpsku je državu za doba slavnijeh careva i kraljeva srpskijeh oblijevalo ovo more i donosilo joj znatne koristi“ piše u *Čitanki za IV razred osnovnijeh škola* (šesto izdanje, iz 1909) autora Đura Popovića. Popović dalje, u istome izdanju, u crnogorski vaspitno-obrazovni sistem temelji takve nesuvisle konstrukcije i istorijske neistine, tipa: „Crnogorac je uskok s Kosova...“, on je prisvojio sve ono što liči srpskom duhu i srcu, što liči junaku i poštenju ljudskom“. Slične nebuloze nalazimo čak i u udžbeniku geografije, *Zemljopisu Kraljevine Crne Gore* za III razred osnovnih škola autora Đura Popovića i Jovana Roganovića (u njegovu četvrtom izdanju iz 1911. godine): „U Crnoj Gori žive sve sami čisti i pravi Srbi koji govore srpskijem jezikom, i ima ih oko 300.000. Većina su pravoslavne vjere, a ima ih nešto malo rimokatoličke i muhamedanske vjere, ali treba znati, da smo svi srpskog porijekla i srpske narodnosti“. Da su i udžbenici istorije na takvome saznajnom i vaspitnom nivou, potvrđuje nam udžbenik *Istorija Crne Gore* Živka Dragovića iz 1910. godine, koji je takođe tobože stručno i naučno prenemagao kako se rodonačelni srpski osvajač Stevan Nemanja prema Crnoj Gori odnosio „s nekom osobitom ljubavlju i

poštovanjem svoje djedovine“, nakon čega je Cetinje „postalo središte svjetske (valjda svjetovne) i duhovne vlasti, a Crna Gora vječita čuvarica srpske slobode i srpske državne misli“. Iako je Cetinje nastalo nekoliko vijeka kasnije, i on osvajački nemilosrdno sve pred sobom predavao ognju i maču – jedino izuzimajući Kotor kao svoje prijestono mjesto...

Tako, ili slično tome šablonizovana je matrica ideološko-mitomanske kulturne, prosvjetne i naučne politike u Crnoj Gori. Na tako etnički i etički izmanipulisanoj vaspitno-obrazovnoj funkciji saznajno i mentalno varana je i zavodena crnogorska mladež, i primitivno degradirano ukupno crnogorsko javno mnjenje. Takvo falsifikovanje crnogorske istorije i crnogorske kulture – prije svega u domenu historiografije, zatim crnogorskoga jezika i crnogorske književnosti (i ostalih oblasti umjetnosti), pa čak (videli smo) i geografije – tradicionalno su služili za apsolutnu i besprizornu manipulaciju. U cilju potpunoga negiranja crnogorskoga kulturnog i nacionalnog entiteta, a samim tim i državnoga integriteta. U interesu izmišljanja, krivotvorenja i poturanja, a zatim glorifikovanja navodno srpske suštine i srpske prošlosti srpske Crne Gore. (Treba se podšetiti i prvih srednjih škola u Crnoj Gori, Učiteljsko-bogoslovske škole i Devojačkoga instituta na Cetinju – koje su funkcionisale u potpunoj ruskoj funansijskoj i programskoj organizaciji, sa godišnje limitiranim donacijama od ruskoga Sinoda i ruske carice. Inače, po porijeklu polaznika bile su regionalnoga karaktera, i u njima ama baš ništa crnogorsko predmetno nije bilo aktuelno).

U politički izmanipulisanoj, kulturno izrabljivanoj i vaspitno dezorijentisanoj Crnoj Gori nakupila se velika kulturna i kvaziistorijska rđa na njenom liku. Karadžićevo i Daničićevo, a zatim Belićevo štokavsko „srpstvo“ degradirali su Njegošev i njegoševski, odnosno crnogorski narodni, odnosno još tad uspješno promovisani književni jezik – na nivo „pokrajinskog dijalekta“, „južnog dijalekta“, „južnog narodnog govora“, pa kasnije čak i „cetinjsko-njeguškog govora“. Uporedo s etičkim potiskivanjem i nacionalnim potiranjem Crnogoraca – secirajući ga i drobeći na dijalekte. Kao da crnogorski jezik nije bio (i ostao!) prirodno stanje duha crnogorskoga i spontana kulturna, odnosno prirodna pojava njegova istorijskoga i geografskoga areala. A ne, maltene, jezički budžak od kojekakvih provincijalizama, varvarizama, lokalizama, arhaizama itd. Koliko su nas samo razvlačili i razgrađivali „teoretisanjem“ o dijalektima na prostoru „južne srpske pokrajine“, iako je već danas dosta savjesnih i moralnih intelektualaca, koji baštine principijelno saznanje o tome što je jezik, a što dijalekat. Odnosno, „što je jezik, a što dijalekat – o tome odlučuju ljudi, a ne lingvistika“, „packe“ su za tvrdoglave nacionalističke pristalice, koje im je namijenio poznati američki lingvista Fišman.

No, đe nema države da jemči pravo na istinu i pravo na demokratiju, onda je sve podložno zlorabljenju, i uvijek je u riziku negativnih promjena, krhko i sklono padu. Jezik crnogorski, kao objektivno naša najvažnija „kuća bitka“ (Hajdeger) – samo povremeno i parcijalno, i više formalno dobija zvaničnu podršku. Uglavnom, i dalje biva prepušten nemilosti aktuelnih političkih i kulturnih elita, koje ustavno pravo crnogorskoga jezika uglavnom gledaju kao varijantu srpskoga jezika ijekavskog izgovora! Vodeća univerzitetska i slična gospoda iz aktuelnoga crnogorskoga jezikoslovlja nijesu ništa drugo do i dalje trabanti i pristavi unitarne lingvistike – po ranijim jezičkim dogovorima i lingvističkim kodifikacijama. Nepopustljive su doktrine raznih političkih oligarhija, i njihovih „eksperata“, udruženih s bahatim popovskim nadgornjavanjima (kako to u kontinuitetu čini Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori – koja bjelodano i bučno propovijeda „narodni pokret srpskog naroda u Crnoj Gori za očuvanje srpskog jezika“). Kojima je za odgovarajuću političku etapu bio dobro došao i srpsko-hrvatski jezik Novosadskoga dogovora, kulturni surogat po političkome konsolidovanju srpskih i hrvatskih odnosa), što i dalje (valjda kao prelazno rješenje) pogoduje brojnim lingvističkim i drugim protagonistima u ravni srpsko-crnogorskih odnosa, koji redovno politikantski „teoretišu“, odnosno igraju površno i izvještačeno, anticrnogorski – licemjerno i nerijetko „kao vrana na dva koca“! S takvim, kod kojih je kulturna i istorijska laž utkana u biće, i adekvatno tome lingvistička laž postala prestižni standard za ostvarivanje ličnoga komfora, iluzoran je pokušaj svakog korektnog dijaloga.

Jedini crnogorski izlaz je – „raditi svoj posao, ne mareći za okolna kokodakanja“! Neovisno od toga što nam je država prevashodno, još uvijek – priča s mnogo praznog hoda (bez izgrađenih institucija i njihove odgovornosti, jer se redovno ponašaju kao da ih se crnogorsko kulturno i jezičko konsolidovanje uopšte ne tiče). S tim u vezi imamo i čitave oblake inferiornih autokolonizatora („jednom obrazovane“ domaće inteligencije, koja uz to praktikantski koketira i gotovo se srami „neudobnih riječi“ iz crnogorskoga jezika). Objektivno ispada (čak!) da su nam najbanalniji problem brojni dobro organizovani ešaloni apsolutnih velikosrpskih negatora i crnorizačkih asimilatora...

Od crnogorske „izviskre“, do „nacije s greškom“

Duga crnogorska kulturna i nacionalna obmanjivanja – u duhu kontinuiranog pravoslavnog velikosrpskog performansa – učinili su da ova iako malobrojna, ali istorijski zaslužna nacija – u osvit XXI vijeka zaglavi kao politički inferiorna, i „ervotočno“ degradirana „nacija s greškom“!? Iako za trezvenu javnost i ozbiljnu nauku, „srpstvo“ izvan Srbije nije etnički pojam,

već vjerski: u značenju pravoslavlja. O tome su vjerodostojno pisali i mnogi ugledni stranci, npr. P. A. Rovinski, Jozef Holeček, Simo Matavulj... „Ako ga pitaš što je po vjeri, Crnogorac će reći da je Srbin, a ako ga pitaš što je po narodnosti, reći će da je Crnogorac“, piše Holeček. Dok S. Matavulj, ugledni pravoslavac i Dalmatinac po porijeklu, kaže da je u Dalmaciji „srpstvo značilo samo pravoslavlje, kao što u ovim krajevima (na istoku) znači i danas“. Poslije nestanka državnosti Crnojevića, u nedostatku snažnoga državnog autoriteta, pravoslavna crkva u Crnoj Gori preuzela je sve najvažnije društvene i državne poslove – simbolizujući „srpstvo“ kao jedinstveni orijentir za svu pravoslavnu populaciju na Balkanu. S tim u vezi dr Slobodan Tomović, kao jedan od ubjedljivih savremenih naučnih istraživača s crnogorskoga prostora, u knjizi *Komentar Gorskog vijenca* ide još dalje, i apostrofira: „Evidentno je da se Njegoš služi terminima 'Crnogorci' i 'Crnogorac' u svim slučajevima kad se njegovi literarni junaci neposredno obraćaju skupu ili svojim savremeniciima, za razliku od upotrebe pojma 'Srbin' kojim pjesnik nostalgично doziva slike daleke (imaginarne) prošlosti“.

Prirodno je da su i ostali državotvorni Petrovići rezonovali u duhu njegoševskom, i u istome maniru obraćali se „narodu hrabrom crnogorskom“, ali i „kukavnome no u isto doba i viteškome narodu crnogorskome“ (kako ih je Njegoš skicirao u svome Testamentu). No, u odnosu na takav, a kasnije i mnogo primitivniji i naivniji dualizam tih odnosa, moralni i mudri ljudi odavno su „predošećali“ rizičnu sudbinu Crnogoraca i Crne Gore. Recimo, poznati češki slikar, muzikolog i folklorist Ludvig Kuba (koji je nekoliko puta, na konju i pješke proputovao bukvalno cijelu Crnu Goru. između ostalog zapisujući i muzikološki obrađujući crnogorske narodne pjesme, u publikovanom zbiru od preko 250 naslova), u svojoj poznatoj knjizi „U Crnoj Gori“ (Prag, 1892), između ostalog, o Crnogorcima zaključuje: „Žive u prostodušnosti i siromaštvu, u jednostavnosti i otpornosti – ali slobodni, mirni i srećni“. I onda vizionarski upozorava: „Stoj čvrsto, ti stožeru jugoslovenski! Preživio si bure koje su te htjele slomiti, i odolio si. Sad dolaze drugi neprijatelji, crvotočine – oni su opasniji! Budi budan!“ Nažalost, nijesmo bili budni – već dremljivi i površni, kao drogirani. U velikoj mjeri i dan-danas: neotporni i nesvjesni najvećega neprijatelja Crne Gore i Crnogoraca: „crvotočnog“ rastakanja kulturnoga i duhovnoga, u konkretnome smislu – jezičkoga bića crnogorskog.

**„Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti“ A. Čirgića
– efikasan je eliksir protiv crnogorskih „crvotočina“**

Crnogorski podanički i navodno vjerski (pravoslavni), odnosno kulturni, nacionalni i državni avanturizam srozao je kolektivnu inteligenciju naših prostora, i opasno reducirao duhovno i razvojno stanje crnogorskoga mentaliteta. Civilizovanost određenoga prostora i efikasnost njegova društvenoga sistema najmanje su podložni autoritarnim vođama, umišljenim gospodarima, i njihovim okoštanim tehnologijama vlasti. I pored dobro poznate istine o apsolutnome znaku jednakosti: kakva je država – takve su i njene institucije, i dalje mahom ostajemo onde đe smo bili u veoma dugom nizu iznevjerenih decenija. Dakle, suštinski i dalje – u nedostatku vaspitanja bez predrasuda, i obrazovanja bez asimilacije. Ili, što bi se jednostavno i našim rezonom narodnim zaključilo: „Pored bestija se najlakše prćija kupi“.

Crna Gora vapi za iskrenim i otvorenim, odvažnim i jasnim stručnim i javnim govorom. Dugoročno, u kulturi i nauci, prije svega. Da bismo pokazali suštinu i strukturu crnogorskoga trajanja, pozitivnog i zdravog sebe! Da se, napokon, adekvatno pozabavimo svojom baštinom, svojim kulturnim nasljeđem – te da na tome situiramo naše vaspitno-obrazovne procese – spontano, kao nadgradnju toga prirodnog resursa crnogorskog kulturnog i državnog prostora.

Metaforički rečeno – kad zagraju vrane, soko se ne čuje. U takvim paušalnim i tradicionalistički sterilnim prilikama, sve što je novo i autentično najčešće biva dočekivano „na nož“, pa je u toliko teže prokrčiti put pravim autorima, i dobronamjerno dočekati njegovo djelo. Takvu kanonadu čaršijskih provokacija, ličnih kleveta, i naučnoga paušala trpio je i autor knjige *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, dr Adnan Čirgić, utoliko više što je već potpuno izvjesno da se taj mladi (ali već referentno dokazani) lingvistički stručnjak u potpunosti doima kao moderan i efikasan „eliksir“ protiv duge crvotočne epidemije u crnogorskoj kulturi i nauci, odnosno crnogorskoj lingvistici. Intelektualno otvoren, i odvažan; koncizan i ubjedljiv – kao svaka ličnost kojoj je istina i cilj i sredstvo – Čirgić ne gubi vrijeme zauzlavljanjima i zavrzlavljanjima standardizacije i kodifikacije po „Markovim konacima“ srpske lingvistike. Već eksplicitno, informativno jasno i naučno ubjedljivo, odnosno u potrebnoj mjeri i popularno, i šire edukativno – izlaže procese, iznosi za i protiv argumente, koordinira i korespondira detaljno i sumarno, i kulturološki i znanstveno redovno se oglašava onim najsloženijim u nauci: naučnom sintezom! Znači, na dvjestu i nešto stranica knjige o kojoj je riječ, autor je pokazao razvoj crnogorskoga književnog jezika – sa svim relevantnim podacima, procesima i pojavama u njegovu razvoju, počev od izvornoga govornog apliciranja, do tragičnoga crnogorskog kulturnog i političkog

raskolništva: trajnoga odsustva strategije autentičnoga crnogorskog razvoja. Posebno u njenoj jezičkoj politici – kao nihilistički najubjedljivijoj kulturnoj i društvenoj determinanti crnogorskoj. Riječ je, znači, o još jednoj Čirgićevoj knjizi: naročito potrebnoj i veoma prijemljivoj – kako laičkoj tako i stručnoj javnosti. Poseban kvalitet toga dugoročno značajnog poduhvata je taj što će izdanje biti dostupno i znalcima engleskoga jezika; odnosno – knjiga je uporedo objavljena i na engleskom jeziku.

Čirgićev naučni govor u startu je nadmoćan: zbog njegove superiorne istraživačke otvorenosti – u odnosu na uobičajeno naučno ponavljanje ili parafraziranje kleronacionalističkoga lingvističkog šovinizma. Odnosno, njegova naučno-istraživačka i stručna pregnuća u interesu su objektivne istine o crnogorskom jeziku – razložna su i jasna, konkretna i ubjedljiva. Takvim se doimaju noseće studije u toj knjizi o crnogorskom jeziku, zasnovane na njegovim osnovnim istorijskim i razvojnim fazama i karakteristikama. Prva je „Istorijski razvoj crnogorskoga književnoga jezika“, zatim „Klasifikacija crnogorskih govora“, pa „Ijekavica u savremenoj crnogorskoj jezičkoj stvarnosti“. Potom imamo studiju „Fonemi *ś* i *ž* kao bitna razlikovna obilježja između crnogorskoga i ostala tri štokavska standardna jezika“ i, na kraju, „Jezička politika u Crnoj Gori od Njegoša do naših dana“. To je, uz Riječ urednika i Predgovor (autora) te Indeks imena na kraju knjige – kompletan pregled toga sadržajnog i koherentnog naslova.

Počinjući s izlaganjem o istorijskom razvoju crnogorskoga književnog jezika (od sredine IX vijeka, odnosno njegova dukljanskoga perioda), Čirgić daje cjelovit i argumentovan pregled toga razvoja, nudeći pritom i njegovu sumarnu kulturnoistorijsku analizu i postupnu periodizaciju (koja se uglavnom poklapa s istorijskim fazama u razvoju crnogorskoga društva). Zaključno sa zvaničnim prihvatanjem Pravopisa i Gramatike crnogorskog jezika 2010. godine. U vezi s klasifikacijom crnogorskih govora (počev od zamjene „jata“ i akcenatskog sistema), autor nudi njihovu nešto drukčiju klasifikaciju. Takođe, argumentovanim postupkom pokazuje put jezičkoga ujednačavanja do opštega (naddijalekatskog ili interdijalekatskog) *koine* tipa opštecnogorskoga narodnog govora, odnosno jezika. U studiji o ijekavici u savremenoj crnogorskoj jezičkoj stvarnosti, na analitičko-kritički način potencira opštecnogorska ijekavska obilježja – u odnosu na „jezikoslovlje u službi politike“, tj. sistemski dozirano ijekavsko-jekavsko-ekavsko nasilje. Baveći se fonemama *ś* i *ž* (kao bitnim različitostima između crnogorskoga, na jednoj strani, i srpskoga, hrvatskoga i bosanskoga jezičkog standarda, na drugoj strani), Čirgić ih – zajedno sa *đ* i *ć* „kao produktima jekavske jotacije“ – utemeljuje kao „najbitnije fonefske distinktivne elemente crnogorskoga standardnog jezika“ (za razliku od njihovih dijalekatskih svojstava u ostalim jezičkim varijantama štokavskoga

sistema, koje su uglavnom uslovljavane čestim i razuđenim raseljavanjima Crnogoraca). U posljednjem autorskom prilogu u toj knjizi, „Jezička politika u Crnoj Gori od Njegoša do naših dana“ dr Čirgić pokazuje da ta politika – od vremena prvih školskih udžbenika (za prve škole u Crnoj Gori, od vakt Njegoševa) – nije bila crnogorska – već anticrnogorska. Tako je startovano s obrazovanjem, na što je uspješno kalemljena ukupna kultura, a zatim je destruktivno pobrzala i nauka: da u dugom kontinuitetu (sve do naših dana) – mnogo više svi zajedno rade na otuđivanju Crnogoraca, nego na njihovom prirodnom, nacionalnom i državnom, institucionalnom integrisanju crnogorskom. I to sve u interesu odavno tragikomično naivnog vjerskog ravnjanja – kao nekad davno jedine šanse za snažnije homogenizovanje porobljenih naroda za oslobodilačku borbu.

U kontekstu takvoga kulturnog apsurd a Čirgić posebno apostrofira i nedavni *Rečnik (i)jekavizama srpskog jezika*, „de se brojnim ekavizmima daje normativni status u Crnoj Gori“... Znači, u vezi s programski sprovedenom dugom akulturacijom Crnogoraca, i dalje je neumorna Crna Gora u svome kulturnom i jezičkom „bestijanju“ – i pored toga što je (između ostaloga) i potpunim jezičkim laicima redovno bivalo jasno, i isticano da „čim otvori usta, odmah prepoznamo Crnogorca i razlikujemo ga od svih drugih, pa i Crnogorca novoštokavca od drugih novoštokavaca“ (kako je to, između ostalih, javno komentarisao Dalibor Brozović, i zapisao 1984. godine).

To je ta specifična istorijska kolektivnost crnogorska. Odnosno, kulturnoistorijska specifičnost crnogorskoga kolektiviteta u povijesno-kulturnome i jezičkome značenju, rezultirali su brojnim stvaralačkim i kulturnim osobenostima. Kad je crnogorski jezik u pitanju, šetimo se samo tirada o Njegoševoj „genijalnosti“ – da bi to (za mnoge zlonamjerne) išlo na uštrb jezika na kojemu je „cetinjski bonik“ stvarao svoja djela. Shodno tome, Njegoš kao veliko književno ime – zahvaljujući, dakle, svojoj iznimnosti, svojoj genijalnosti – stvorio je svoje izuzetno književno djelo (samo što nijesu rekli: „Da prostite“! anticrnogorski lingvisti) – na jeziku, nižnih, „običnih“ ljudi, pastira i seljaka... Međutim, suštinski, i u inat takvim destruktivcima i diletantima, tu samo treba promijeniti redosljed. Ne raspravljajući o Njegoševoj genijalnosti, samo treba biti realan na ukupnome kulturnom horizontu. Odnosno, poštovati izvorno i objektivno bogatstvo crnogorskoga narodnog duha – koji je Njegoša produkovao, sasvim spontano i sasvim prirodno. Posebno njegovu „izgrađenu društveno-istorijsku poziciju“ – koja je legitimisala crnogorski (književni) jezik kao „blistav primjer crnogorske narodne mudrosti“, na kojemu se „u obilju gotovo savršenih iskaznih oblika i metafora“ mogu stvarati najubjedljivija književna ostvarenja (kako je eksplicirao i jedan od najmeritornijih stručnjaka, akademik Slobodan Tomović u već pomenutom *Komentaru „Gorskog vijenca“*).

Dok god svoje najviše kulturnoistorijske vrijednosti naivno i olako još uvijek otvoreno puštamo niz maticu nevremena, i dok god nam je istina o crnogorskom jeziku i crnogorskoj kulturi prepuštena vodoplavnoj i „mutnoj Moravi“, dotle će crnogorska nacija da čami kao (nezahvalno) pastorče, i da se spotiče kao inferiorna „nacija s greškom“. Međutim, svaki novi pojedinac u društvu najboljih, odvažnih i nesebičnih stručnjaka – jača optimizam i širi nadu da sve ide svojim prirodnim tokom: da će potpuna kulturna istina vremenom doći na svoje mjesto! Knjiga Adnana Čirgića *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* biće jedna od značajnih perli u tome nizu.

Čedomir DRAŠKOVIĆ

NO MORALITY NO REALITY

Or why the book *Montenegrin Language in the Past and Present* by Adnan Čirgić (simultaneously published in English language) was written.

This text is a review of the book *Montenegrin Language in the Past and Present* written by Adnan Čirgić. The author gives a review of cultural and especially educational circumstances in Montenegro from the mid 19th century to today, stressing the influence of imported ideologies obstructing the spiritual, cultural and national development. In the light of these facts, the author emphasises the significance of the appearance of Čirgić's book as a valuable contribution to demystification of historical delusions and affirmation of the scientific truth.

Key words: *Adnan Čirgić, Montenegristics, Montenegrin language, Montenegrin culture*